

A NEMZET MEGMARADÁSÁNAK ZÁLOGA

MÁTHÉ Áron: *A magyar szuverenitás eredete I. A kezdetektől 1437-ig.*
Szuverenitásvédelmi Hivatal, Budapest, 2025. 358 oldal, 6499 Ft

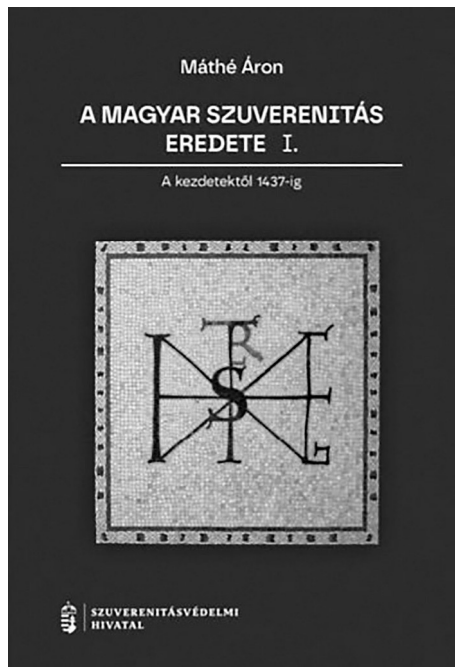
A szakirodalom kimeríthetetlen tárházával szembe-
sülő történezt nehéz feladat elé állítja egy régmúlt
korszak merőben új szempont szerinti, a tudományos
igényesség és az ismeretterjesztő műfaj közérthetősége,
valamint a választott megközelítés és terminológia
kikerülhetetlen aktuálpolitikai vonatkozásai, illetőleg
a nemzeti nézőpont és a távolságtartást megkövetelő
történeti hitelesség közötti
egyensúlyozás. Erre a kihívásra
vállalkozik Máthé Áron törté-
nész-szociológus, a Nemzeti
Emlékezet Bizottsága elnökhe-
lyettese *A magyar szuverenitás
eredete I. A kezdetektől 1437-ig*
című könyve, amely a Szuvere-
nitásvédelmi Hivatal kiadásá-
ban, a magyar szuverenitás-
hagyomány történeti vetületeit
tárgyaló könyvsorozat első ele-
meként kerül az olvasó elé.

A könyv alapfelvetése sze-
rint a napjaink politikai csatá-
rozásaiban viszonyítási pont-
ként szolgáló szuverenitás nem
modern kori, pusztán jogelmé-
leti fogalomként értelmezhető,
hanem a magyar történelem
egészén végigvonuló vezérelv,
aranyzás. A szerző történelmi
példák sorával illusztrálja, hogy a magyar politikai
közösség már a honfoglalás és az államszervezés korá-
tól kezdve tudatosan törekedett az önrendelkezésre,
mégpedig úgy, hogy egyszerre kellett helytállnia a kör-
nyező nagyhatalmak, mindenekelőtt a Német-római
Császárság, Bizánc, később az Oszmán Birodalom, ille-
ve időnként a pápaság hatalmi igényei között. A jelen-
korkutatóként, a 20. századi totalitárius diktatúrák
történetének és ideológiájának szakértőjeként ismert
**Máthé Áron imponáló magabiztossággal igazodik el
a középkori magyar történelem forrásai között** (dip-
lomáciai levelek, közokiratok, kiváltságlevelek, szerző-

dések); az összesen hatvanhat, hosszabb-rövidebb for-
rásszemelvényt követő, az adott dokumentum kelet-
kezésének hátterét bemutató, elemző igényű szerzői
magyarázatok a 20. századi magyar középkorkutatás
színe-javára támaszkodnak. Az értően összeválogatott
és nagyrészt kortárs fordításban közölt, a laikus olva-
só számára olykor mégis nehezen befogadható for-
rásanyag értelmezésében ezek
a szócikkszerű, tömör, mégis
olvasmányos stílusban megírt
ismertetések segédkeznek.

A mű témaválasztása azért
is figyelemre méltó, mert a kro-
nologikus rendezőelv dacára
a magyar középkor történetét
nem egyszerűen uralkodói
vagy eseménytörténetként,
hanem egy központi politikai
fogalom, a szuverenitás felől
beszéli el. Ennek során olyan
kérdések kerülnek előtérbe,
mint a magyar országgyűlések
kezdetei, a magyar tengeri
haderő, az első török portyák,
a magyar királyok itáliai befo-
lyása, vagy éppen a német-bi-
zánci összefogás Magyarország
rovására, miközben a forgá-
csokból – valójában önmaguk-

ban is megálló történetekből – kaleidoszkópszerűen
rajzolódik ki a magyar államiság története a kezde-
tektől 1437-ig, az Anjou-kor lezárultáig. A középkori
magyar történelem iránt érdeklődő olvasó szempont-
jából különösen értékesse teszi a könyvet, hogy a kö-
zépkori történelem olyan közismert csomópontjai,
mint II. András király Aranybullája, a Thuróczy-kró-
nikában ismertetett visegrádi királytalálkozó vagy
Luxemburgi Zsigmond király városi törvényei mellett
számos kevésbé ismert történetet emel be a magyar
középkor világából, több eseményt pedig új nézőpont-
ból világít meg. A Közép- és Kelet-Európát is bejáró

12. századi arab utazó, Abu Hamíd al-Garnáti beszámolójából például megismerkedünk a II. Géza idején négyfrontos háborúra kényszerülő Magyarországon élő muszlimok jelentőségével; míg az uralkodó látszólag engedékeny volt a böszörményeknek vagy kálizoknak is nevezett, muszlim vallású izmaelitákkal, valójában muszlim harcosai elkötelezettségét akarhatta növelni a Bizánccal vívott harcokban, miközben ügyelt arra, hogy a muszlimok ne hozhassanak létre erősített helyeket, azaz ne csorbulhasson országa szuverenitása a jelentősen eltérő vallású és kultúrájú népcsoportokkal való szövetkezés eredményeként.

A szerző a szuverenitást nem pusztán s nem első sorban elméleti szemszögből vizsgálja; már az előszóból megtudhatjuk, hogy a szuverenitás fogalma is közel másfélszáz évvel a tárgyalt korszak vége után, Jean Bodin francia politikai gondolkodó *Hat könyv az államról* című értekezésében jelenik meg először, jó szerével az egyetlen, a koncepciót elméleti jelleggel tárgyaló munkának Szent István intelmeit tarthatjuk a korszakban. A magyar államtudomány fogalomtárába leginkább csak a millennium idején, Ferdinandy Géza jogtudós munkássága által bekerülő szuverenitás így nem absztrakt politikatudományi terminusként szerepel, hanem „működés közben”, történeti tapasztalatként vonul végig a könyvön. Máthé Áron külön hangsúlyt helyez arra, hogy a magyar államiság vallási és kulturális gyökerei is összefonódtak az önrendelkezés eszméjével, így például Emese álmának hagyományát nem pusztán eredetmondaként, hanem politikai-hitbeli örökségként értelmezi, a keresztény világrend kapcsán pedig kiemeli, hogy a legfőbb szuverén Isten, vagyis a földi uralom legitimitása is transzcendens keretbe illeszkedett. Dacára annak, hogy a szerző nem szűken vett középkortörténeti monográfiát írt, hanem egyértelmű jelenkori visszhanggal is bíró tágabb politikai-történeti narratívát állít fel, a kötet erénye, hogy középkori politikai gondolkodást a maga saját fogalmi világában próbálja értelmezni, nem pedig utólagos, modern kategóriákkal leegyszerűsíteni.

A kötet előszavában maga a szerző tesz említést arról is, hogy az élénk táruuló kép a történelem viharai folytán szükségszerűen hiányos, a középkori magyar iratanyag a mongol invázió, a belháborúk, az interregnum zűrzavara és a törökdúlás miatt hatalmas veszteségeket szenvedett, ami a nemzeti emlékezetben is tátongó lyukakat eredményezett. A középkori kirakós egyes elemei így nagy valószínűséggel örökre elvesztek, a „működésben lévő” szuverenitás egyes epizódjai közötti ok-okozati összefüggések esetenként nehezen felfejthetők, az egymásba érő történetek fonadékára ráborul a régmúlt idők köde, sőt talán a múlttól elszakadva s azzal szembehelyezkedve élő modern ember idegenkedése is. A kötet lapjain ezek mégis a maguk egészében, logikai láncolatot alkotva tárulnak az olvasó elé, miközben egyes főszereplők pontos leszármazására, szándékaira, motivációjára csak következtethetünk.

A könyvben fontos szerepet kapnak az Árpád-kor meghatározó alakjai: Álmos, Árpád, Taksony, Géza és Szent István, majd az Árpád-ház és az Anjou-dinastia uralkodói. A szerző fő tézise szerint e történelmi szereplők közös célja a központi hatalom megszilárdítása és az ország függetlenségének megőrzése volt. Máthé konkrét történeti epizódokon keresztül vizsgálja, miként jelent meg a függetlenség, az önálló döntéshozatal és a hatalmi mozgáster a magyar állam gyakorlatában. Ez az értelmezés nyilvánvaló folytonossági ívet rajzol a magyar történelemben: azt sugallja, hogy a szuverenitásért folytatott küzdelem nem elszigetelt korszakok sajátja, hanem a magyar politikai gondolkodás tartós szervezőelve. Szent István uralkodása óta élő felismerés, hogy – Máthé Áron szavajárásával – a szuverenitás lényegét jelentő saját jogon létezés, a saját sors irányítása és a saját minőség meghatározásának lehetősége és képessége tudja csak megteremteni a magyarság fennmaradásának és kibontakozásának kulturális, politikai és gazdasági, sőt fizikai (demográfiai) alapjait is. A nemzeti szuverenitás feladása, a formálódó és a nemzeti kereteket eleve elutasító, azok ellenében létrehozni szándékozott, német dominanciájú szuperállamba való önkéntes vagy kikényszerített betagozódás a magyar államiság végzetes meggyengülését, körvonalainak bizonytalanná válását, ezen keresztül pedig a magyar nyelvet és kultúrát a globalizáció homogenizáló hatásának ellentartani képes fundamentum szertefoszlását jelentené. Ez az üzenet adja a napjaink valóságával rezonáló, a hétköznapi politikai csatározásokból mégis kiemelkedő, a túlzott áthallásoktól azonban tartózkodó kötet esszenciáját.

Ezen a ponton válik nyilvánvalóvá, hogy a totalitárius diktatúrák kutatója miért érdeklődik élénken a nemzeti szuverenitás, az illetéktelen külföldi befolyásolástól, idegen ideológiáktól és szuronyoktól mentes nemzeti közösség középkori előképei iránt. Az elmúlt évek, évtizedek talán legfőbb tanulsága, hogy a szupranacionális eszmék híveinek csalódására a nemzet ma is a legtágabb szolidaritásközösség, a nemzeteszmény által egyesített állampolgárok közössége ma is a demokratikus legitimitás forrása. Nem véletlen tehát, hogy térségünkben – ahogyan arra a szerző is utal – a nemzeti szuverenitás megalapozóit deheroizálni akaró, a birodalmi gondolat szolgálatában álló mai dekonstruktivisták is ezer szállal, rokoni, szocializációs, akár üzleti kapcsolatokon keresztül kötődnek a (poszt)kommunista uralmi hálózatokhoz. Ez adja meg a szakirodalom mellett a politikai vitákban, a publicisztikai nyelvben és a közbeszédben is egyre gyakrabban előforduló, mégis kissé nehézkesen, szinte sejtelmesen csengő francia eredetű fogalom, azaz a szuverenitás végső jelentését és értelmét. A nemzet kulturális erőforrásaira támaszkodó önrendelkezés a régi új birodalmi totalitarizmusok ellentéte, ekként pedig szuverenitás nélkül nem létezhet demokrácia sem.

SULLIVAN FERENC